

Raavilo, unohtuva rakennustermi

Otsikossa mainittu *raavilo* on kirjakielessä siksi harvinainen sana, että se ei ole saanut sijaa Nykysuomen sanakirjan palstoilla. Sanakirjasäätiön kokoelmissa raavilosta on melko runsaasti tietoja, mutta rakennustavan muuttuessa sana on alkanut murteissammekin harvinaistua.

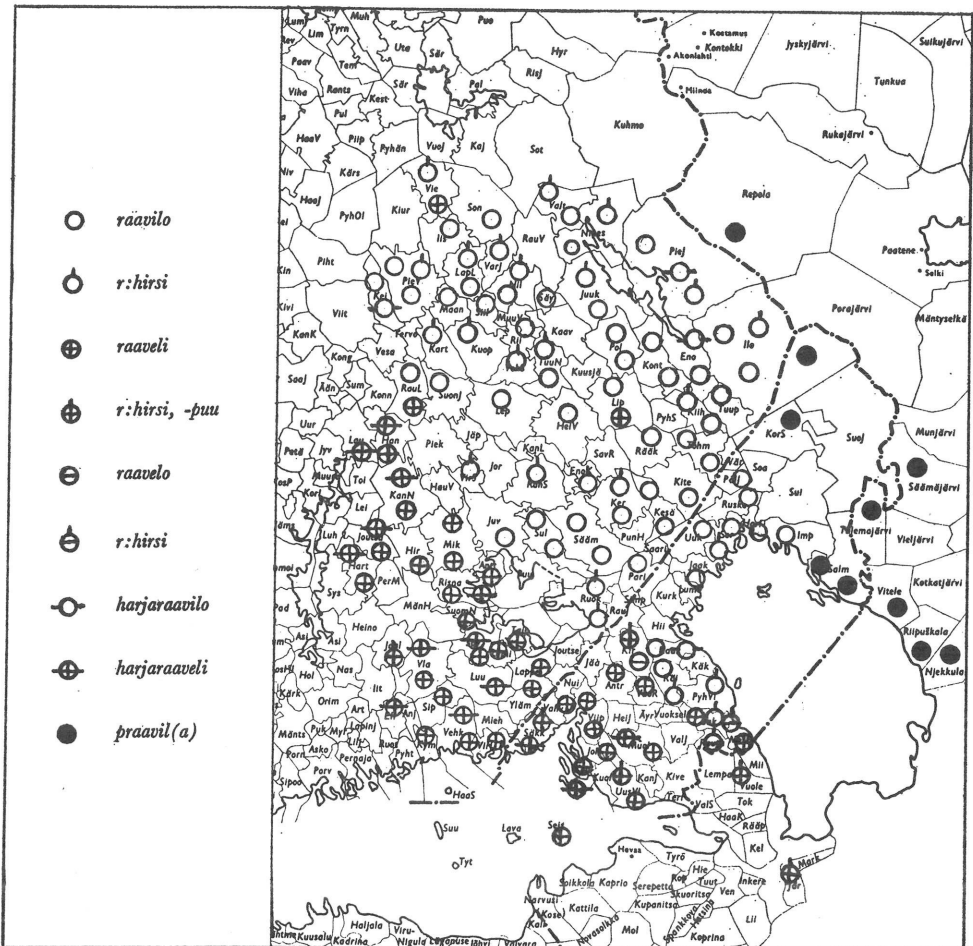
Aivan outo ei raavilo silti ole sanakirjoillekaan. Sen mainitsee jo Juslenius 1745: *raawillo* 'tignum in tecto; raffta'. Ganander ja Renvall toistavat Jusleniuksen mainitseman muodon ja merkityksen, mutta Lönnrotin anti on jo vähän runsaampi: *raavilo* 'takspira, taksparre, ås'; plur. raavilot 'spirorna som liggande på takstolarne uppbära yttre taket'. Samassa merkityksessä tavataan Lönnrotin mukaan myös *raaveli*.

Alueellisesti *raavilo* ~ *raaveli* on selvästi karjalais-savolainen. Hyvin samantapainen on toisen samaan käsittepiiriin kuuluvan sanan karttakuva, nimittäin rakennusta tarkoittavan *suojan*.¹ Näiden länsiraja noudattaa melko tarkkaan Karjalan ja Savon vanhaa maakuntarajaa. Huomiota kiinnittää, että *raavilo* tai *raaveli* ei työnny missään kohdassa Kainuun tai Pohjanmaan puolelle kuten useat muut keskeisesti karjalais-savolaiset sanat. *Raavilo* ja *raaveli* ovat myös kumpikin levinneisyydeltään melko yhtenäisiä, edellinen on itäisempi sana. *Raavilon* länsireuna noudatti 1930-luvulla linjaa Sakkola — Räisälä — Ruokolahti — Juva — Rautalampi — Keitele — Vieremä. (Vermlannin savolaismurteesta ei ole tietoja.) Yhtenäiseltä *raavilo*-alueelta on kaksi tietoa *raavelista* (Liperi, Vieremä). Muoto *raavelo*, josta on muutamia tietoja (Rautu, Sakkola, Kirvu) on ilmeisesti *raavelin* ja *raavilon* kontaminoituma; esiintymähän osuvat juuri alueiden yhteiselle rajalle. Miltei samoin kuin *raaveli* ja *raavilo* asettuvat rinnakkaismuodot *uotta-* ja *vuotta-*.²

Suomen murteissa *raavilo* ja *raaveli* ovat merkityksiltään identtiset. Tuohi- ja liistekattoisissa rakennuksissa nimitettiin näin pyöreitä, melko vahvoja puita, joiden päälle tuohikatossa ladottiin ohuimmat ruoteet, liistekatossa lautamaiset liistheet. Kattotuohet puolestaan ladottiin suomuksittain ruoteiden päälle. »Raavilo on nimenä kaikilla hirsillä, mitä on hirsipäädystä katon kannattimina. Ensimmäisen seinän päällä on seinäraavilo, sitte väliraavilot ja ylin harjaraavilo.» (Pielisjärvi, J. Kyllönen 1933). Koivistolainen Joonas Lenkkeri kertoo v. 1949 lähettämässään sanalipussa tuohikatton teosta: »Raavelipuut oli katon pituussuuntaan vahvimmat riukupuut, katon alustapuut. Näiden raavelipuiden päälle pantiin sitten harvahkoon räystäskokat, jotka piteli räystäslautaa. Räystäskokkien väliin ladottiin ruotiaiset, hienot

¹ Veikko Ruoppila, Kalevala ja kansankieli, kartta 105.

² mts., kartta 71.

vesapuut. Näiden päälle ladottiin sitten tuohilevyt hyvillä suomuille. Kun sitten malkapuut oli halkaistu sopivan paksuisesta vahvasta karantakuudesta tai honkajaisesta petäjästä ja katto muuten oli hyvän ammattimiehen tekemä ja seinähirret oli vahvaa honkaa, niin saattoi tällainen rakennus kestää satoja vuosia.»

Raavelin yleisin merkitys on juuri edellä selostettu, mutta *raavilo* sen sijaan on suurimmassa osassa aluetta saanut suppeamman merkityksen ja tarkoittaa pelkästään ylintä, katon rajassa olevaa seinähirttä. Katonaluspuuta yleensä sana tarkoittaa vain Pielisen Karjalassa, muualla nämä ovat katto-orsia. Rakennusta salvottaessa oli tapana jättää raaviloiden ja katto-orsien päät nurkkaa pitemmälle, niin että rakennuksen päätykin tuli räystään alle, eivät ainoastaan sivuseinät. Syksyllä teurastusaikana voitiin lahtielukka nostaa kynsi puusta raaveliin riippumaan jalihata siinä tuulelta ja sateelta suojassa. Toisinaan leikkillisesti arveltiin, jos isäntä sattui

viipymään liian pitkään kyläilymatkallaan: »Jokohan köijäsivät sen ukon ruavi-
loon.» (Ilomantsi, K. Härkönen 1933). Sirppejä ja viikatteita ym. teräaseita pidet-
tiin raavilon päällä, etteivät lapset saisi niitä käsiinsä, ja paikoin ne jäivät sinne
vuosikausiksi vielä käytöstä hylättyinäkin. Tähän perustuu vanhan ihmisen alistuva
toteamus: »Oon niin joutilas kun vanaha viitake roavilossa.» (Varpaisjärvi, E. Hon-
kanen 1960).

Raavilon ja *raavelin* väistyminen kansanmurteistakin johtuu siitä, että tuohi- ja
liistekattoja ei ole tehty enää tällä vuosisadalla. Ne syrjäytti aluksi pärekatto, myö-
hemmin tulivat maaseudullekin erilaiset huopa- ja peltikatot. Nämä taas vaativat
alustaksi melko taajan laudoituksen, harvakseen sijoitetut raavilot eivät enää riittä-
neet.

Lönnrot on sanakirjassaan maininnut s.v. *raavilo* sulkeissa venäjän sanan *кровля*,
ilmeisesti etymologisena rinnastuksena. Suomen kielen etymologinen sanakirja
ei tätä rinnastusta esitä, mutta mainitsee kysymysmerkillä varustettuna ruotsista
sanan *ravel* 'olkikatossa oleva tukipuu (näin nimitetään joko parrujen päälle ristiki-
kään asetettuja puita, jotka muodostavat olkien alustan, tai myös olkien päällä
painona olevia puita'. Jatkossa kuitenkin huomautetaan: »Rinnastuksen tekee
epävarmaksi se, että ruots. sana lienee tunnettu vain Skoonen murteesta.»

Lähisukukielten puolella *raavilolla* on äänteellinen vastine ainakin karjalassa.
Pohjanvalon Salmin murteen sanakirjassa on *pruavil* 'katon kannatushirsi, peräsin'.
Seuraavat tiedot ovat Sanakirjasäätiön ja karjalan kielen sanakirjan kokoelmista.
»Pitkittäiset katonkannatinhirret ovat praaviloita. Tavallisesti on kummankin
lappion alla kaksi praavilaa.» (Ilomantsin Liusvaara, Hannes Teppo 1927) | *pruavila*
(Korpiselkä) | *proavila* (Repola) | *proavilat* 'kattolautojen alitse kulkevat, pitkin kattoa
olevat kattohirret' (Säämäjärvi, E. V. Ahtia) | »Viiminen parzi ku nostettih, proa-
vilparzi, proavilpiiroad laittih.» Nämä syötiin uuden pirtin harjahirrellä istuen.
(Tulemäjärvi, Helmi Helminen 1944) | *praavil*, *-an* (Vitele) | *pruavilparzi* 'katon
alushirsi pitkin kattoa' (Njekkula — Riipuskala, E. V. Ahtia). Sana ei ole yleiskarja-
lainen, sillä se puuttuu ent. Kemin kihlakunnan ja Tverin läänin karjalaismurteista.

Kahden konsonantin esiintyminen sanan alussa viittaa siihen, että kyseessä on
laina. Vertauskohdaksi sopii nähdäkseni venäjän *правило* (*pravilo*), jonka suoma-
laisina vastineina M. Kuusisen ja V. Ollikaisen venäläis-suomalaisessa sanakirjassa
mainitaan 'oikaisulaite, oikomislaitte, suoristuslaitte; perämela; (vinttikoiran, ketun)
häntä'. Dalin mukaan sanaa käytetään yleensä laitteista, joilla suoristetaan (»тшм
pravjat, v raznyh znatšenijah»). Muurareilla esim. oli arsinan tai kahden pituinen
suora puu, jota he käyttivät apunaan saadakseen muurauksen pysymään tasaisena.
Karjalassa ja suomessa sana erikoistui tarkoittamaan vaakasuorassa asennossa
olevia katonkannattimia.

Lainan ikää arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota sanan äänneasuun ja levin-
neisyyteen. Koska sana alkaa kahdella konsonantilla, se ei kuulu kuten esim. *risti*
kaikkein vanhimpaan kerrostumaan. Samaan suuntaan viittaa sanan puuttuminen
osasta itäkarjalaista kielialuetta. Mahdollisesti sana on omaksuttu Pähkinäsaaren

ja Stolbovan rauhan välisenä aikana (1323—1617), jolloin Käkisalmen lääni kuului Novgorodin yhteyteen, ja levinnyt ajan oloon Laatokan Karjalasta Länsi-Karjalaan ja Savoone. Uudenkaupungin rauhan (1721) jälkeinen aika tuntuu liian myöhäiseltä etenkin siitä syystä, että sanalla on laaja savolainen levinneisyys.

Raavilon ja *raavelin* äänteellinen suhde ei ole aivan selvä, sillä muutosta $i > e$ ei voida minkään säännön nojalla perustella. Mahdollisesti *raavelin* loppusegmentti *eli* on siten syntynyt, että sana on mukautettu *eli*-loppuisiin ruotsalaisiin lainoihin, jollaisia ovat esim. *kahveli*, *kihveli*, *naakeli*, *pirkkeli* ja *rinteli*. Onhan venäjistä lainatun *raassalinkin* rinnalla murteissamme myös *raasseli*. Vanhojen sanakirjojemme *raavillo* näyttää epäperäiseltä; kyseessä on painovirhe tai muistiinpanijan erehdys.

Raavilo, ein in Vergessenheit geratender Bauterminus

VON VEIKKO RUOPPILA

Das Wort *raavilo* ist in der fi. Gegenwartsprache so selten, dass es nicht ins Nykysuomen Sanakirja aufgenommen wurde. Das älteste Wörterbuch mit finnischem Material, »Suomalaisen Sana-lugun Coetus« (1745) von Juslenius, nennt es jedoch: *raavillo* 'tignum in tecto; raffta'. Renvalls Wörterbuch (1826) wiederholt diese Angabe und erklärt lateinisch und deutsch: 'tignus quidam in tecto; grosse Dachlatte'. Lönnrots Wörterbuch verzeichnet *raavilo* sowie gleichbedeutend *raaveli*. Sachlich ist darin nichts wesentlich Neues enthalten; die auf einem Druckfehler oder einer irrthümlichen Aufzeichnung beruhende Form *raavillo* ist jedoch durch die korrigierte bzw. richtige Form ersetzt.

Es handelt sich also um eine Bezeichnung für die Hölzer, die das Dach tragen. Bei den alten, heute schon sehr selten gewordenen Gebäuden, deren Dach aus Birkenrindenschindeln bestand, befanden sich diese *raavilot* in waagerechter Stellung zwischen dem obersten Wandbalken und dem Dachfirst. Auf ihnen lagen dünne runde Dachlatten und

darüber grosse Platten aus Birkenrinde. Gehalten wurden sie durch Latten (fi. *malka*), die von oben bis zur Traufe führten.

Die Verbreitung von *raavilo* und *raaveli* in den finnischen Dialekten der dreissiger Jahre geht aus der beigefügten Karte hervor. Gebietsmässig gehören die Wörter eindeutig in den Osten. In den karelischen Dialekten jenseits der finnischen Staatsgrenze besitzt das Wort *pruavila* (< *praavila*) dieselbe Bedeutung wie *raavilo*. Die zwei Konsonanten am Anfang des Wortes (*pr*) lassen vermuten, dass es sich um ein Lehnwort handelt. Verf. stellt mit diesen Wörtern russ. *правило* zusammen, das u.a. 'Richtscheit, Richtmaschine; Griff des Steuerruders; Schwanz' bedeutet. In den fi. Mundarten, wo das Wort begegnet, sind zwei Konsonanten im Wortanlaut dem Lautsystem zuwider, so dass aus *praavilo raavilo* wurde und daraus weiter im grössten Teil des Gebietes *roavilo* oder *ruavilo*. (In dem auf der Karte angezeigten *raavilo*-Gebiet wird das Wort also *raavilo* od. *roavilo* od. *ruavilo* ausgesprochen.)